

РОЗДІЛ 5

ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО; АГРАРНЕ ПРАВО; ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО; ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО

УДК 346.9:347.97/.99(100+477)

ЕКОЛОГІЧНІ СУДИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

ENVIRONMENTAL COURTS: FOREIGN PRACTICES

Завгородня В.М.,
к.ю.н., завідувач кафедри міжнародного,
європейського та екологічного права
Сумський державний університет

Кравець Я.В.,
студентка
Сумський державний університет

Стаття присвячена дослідженню зарубіжного досвіду створення і функціонування екологічних судів. Виділено три моделі розгляду справ, пов'язаних із застосуванням еколого-правових норм: розгляд екологічних справ судами загальної юрисдикції, внутрішня спеціалізація у форматі «зелених лав» у структурі традиційних судів, створення інноваційних екологічних судів або трибуналів. Стверджується, що основними перевагами спеціалізованих екологічних судів є експертність судочинства, залучення громадськості та широке поле для використання медіації.

Ключові слова: судова система, спеціалізовані суди, екологічний суд, екологічне правосуддя, «зелена лава», екологічні справи, застосування норм екологічного права.

Статья посвящена исследованию зарубежного опыта создания и функционирования экологических судов. Выделены три модели рассмотрения дел, связанных с применением эколого-правовых норм: рассмотрение экологических дел судами общей юрисдикции, внутренняя специализация в формате «зеленых скамей» в структуре традиционных судов, создание инновационных экологических судов и трибуналов. Утверждается, что к основным преимуществам специализированных экологических судов могут быть отнесены экспертность судопроизводства, вовлечение общественности, широкое поле для медиации.

Ключевые слова: судебная система, специализированные суды, экологический суд, экологическое правосудие, «зеленая скамья», экологические дела, применение норм экологического права.

The tendencies to create specialized courts and tribunals to consider environmental cases have become widespread in various parts of the world. The article is devoted to the investigation of the best foreign practices in developing specialized environmental courts. Environmental courts' contributions to environmental law enforcement are also analyzed.

The different forms and types of environmental justice have been established in more than 40 countries. Despite the fact that each country has its own legal and environmental policy specifics, jurisdiction in environmental cases is represented by three generalized models. The first model presumes the jurisdiction of the general courts in environmental matters. It is common for the majority of European countries, as well, as for Ukraine. The second model is based on the inner court specialization within regular structure of judicial system. It is represented in USA (Vermont and Hawaii), Denmark, Belgium, and in a number of the countries in Asia and South America. The third model is characterized by the establishment of the courts and tribunal specialized in cases relating to conservation of natural resources, environmental protection, planning and land disputes. Judicial body exclusively meant to judge environmental cases are developed inter alia in Sweden, Australia, and New Zealand.

The main advantages of environmental courts are the expertise of the judiciary, public involvement, and a wide use of the mediation and conciliation procedures. The authors believe that successful examples of environmental courts demonstrate the effectiveness of the judiciary and viability of specialized environmental justice.

Key words: judicial system, specialized courts, environmental court, environmental justice, green bench, environmental cases, enforcement of environmental law.

Створення належного механізму еколого-правового регулювання є одним із найбільш актуальних завдань, що стоять нині на порядку денному держав. Для більшості країн світу незалежно від рівня їхнього економічного розвитку характерними є усвідомлення глобальних екологічних загроз та ризиків як політичними елітами, так і широкими верствами населення, поширення екологічних цінностей у громадянському суспільстві. Як наслідок, у національних правових системах та міжнародному праві сформувався й відокремився комплекс норм, спрямованих на забезпечення оптимального балансу у взаємодії людини і природи. При цьому законодавче закріплення екологічних норм і стандартів з необхідністю має супроводжуватися дієвим правозастосовним механізмом, здатним втілити зміст екологічних приписів у практику правовідносин. Застосування заходів юридичної відповідальності за екологічні правопорушення, припинення діяльності, шкідливої для довкілля, забезпечення екологічних прав людини та безпе-

ки довкілля великою мірою залежить від діяльності судів кожної країни і належного доступу до правосуддя.

Нині в світі, з огляду на специфіку вирішення справ, пов'язаних із застосуванням природоохоронних норм, спостерігається тенденція до створення спеціалізованих екологічних судів та виокремлення спеціалізованих структур, так званих «зелених лав» у судах загальної юрисдикції. За дослідженнями Програми ООН з охорони навколишнього середовища (далі – ЮНЕП) станом на 2016 рік у світі налічувалося понад 1200 природоохоронних судів і трибуналів національного і регіонального рівнів у 44 країнах. Показово, що більшість таких судів створено вже в XXI столітті. Різноманітні форми та моделі екологічного правосуддя представлені, зокрема, в Австрії, Австралії, Бангладеш, Бразилії, Великій Британії, Данії, Індії, Канаді, Кенії, Китаї, Коста-Риці, Малаві, Новій Зеландії, Пакистані, США, Таїланді, Філіппінах, Чилі, Швеції. Крім того, ще близько 20 країн нині обговорюють питання організаційного від-

окремлення екологічного правосуддя в рамках національних судових систем і планують створити такі суди найближчим часом [1, с. 3].

Для українських юристів подібна практика поки що може видатися екзотичною і непридатною для застосування у вітчизняних реаліях, однак для вирішення питання про те, чи мають екологічні суди перспективи в Україні, потрібно мати уявлення про світовий досвід у цій сфері. При цьому у вітчизняній юридичній науці проблематика спеціалізації екологічного правосуддя залишається не дослідженою. Натомість вона активно дискутується зарубіжними вченими та суддями-практиками.

Одним з перших ідей створення спеціалізованих екологічних судів на підставі аналізу функціонування апеляційних податкових судів та специфіки екологічних спорів висловив ще у 1973 році американський професор Скотт С. Вітні. Дослідник, зокрема, зазначав, що екологічні проблеми, вочевидь, є більш складними і спеціалізованими, ніж податкові питання, а вирішення екологічних справ вимагає особливої підготовки суддів, належної експертної оцінки [2]. У подальшому питання організації і діяльності екологічних судів детально розглядалися в працях низки зарубіжних дослідників (Д. Амранте, Б. Бердсон, Дж. Гілд, Л. Лаврисен, О. Мурзалева, Б. Престон, Дж. Прінг, К. Прінг, А. Солнцев, П. Стейн, А. Чікільдіна, А. Шварова, Д. Шеппард, Д. Шлоссберг, Ф. Якобс та ін.).

Метою нашого дослідження є вивчення зарубіжного досвіду організації і діяльності екологічних судів, визначення і систематизація форм та моделей екологічного судочинства.

Огляд того, як екологічні справи розглядаються судами в світі, показує величезну кількість різних варіантів та форм екологічного правосуддя. Кожна країна має свою специфіку, пов'язану з її правовою системою та місцем, яке відводиться в ній правовій охороні довкілля. Аналіз зарубіжного законодавства та практики розгляду екологічних справ дає можливість виділити три моделі здійснення екологічного правосуддя.

Перша модель передбачає розгляд екологічних справ судами загальної юрисдикції. Вона поширена переважно в європейських країнах романо-германської правової сім'ї, де окремі суди, що займаються питаннями навколишнього середовища, є скоріше винятком. Як правило, екологічне правосуддя здійснюється в традиційних судах. Екологічні справи окремо не виділяються, для них не існує окремої процесуальної форми. Залежно від особливостей конкретної справи їх розглядають, відповідно, цивільні, кримінальні, адміністративні або конституційні суди. Аналогічна практика має місце й в Україні, що, на нашу думку, зумовлено не стільки сталими традиціями правосуддя, а ставленням до екологічного права як нової і допоміжної галузі з обмеженим ступенем автономії, недосконалістю і суперечливістю екологічного законодавства, а також відсутністю політичної волі до повної переоцінки судової системи.

Друга модель здійснення екологічного правосуддя спирається на внутрішню спеціалізацію судових органів, що передбачає створення так званих «зелених лав» (green benches) або «зелених судів» без формальної зміни структури судової системи. Такий підхід використовується в деяких європейських країнах та окремих штатах США. Так, у Вермонті з 1990 року функціонує Екологічний підрозділ Верховного суду штату (The Environmental Division of the Vermont Superior Court) [3]. Цей підрозділ має повноваження суду першої інстанції у справах, пов'язаних із застосуванням норм екологічного і земельного права. Він складається з двох суддів – висококваліфікованих фахівців у галузі права та охорони довкілля, які спеціалізуються виключно на цій категорії справ. Територіальна юрисдикція Суду охоплює увесь штат. Якщо необхідно, суддя для слухання справи виїжджає у певне місце, отже, учасники су-

дового процесу не мусять подорожувати до столиці штату.

Попереднє слухання, як правило, відбувається в телефонному режимі, якщо тільки суддя не визнає необхідним викликати сторони в судові засідання для подання доказів. Доволі поширеним є використання медіації. Сторонам пропонується список визнаних Судом висококваліфікованих приватних медіаторів. Послуги медіаторів є платними, однак сторони часто звертаються до них, оскільки це дає змогу досягти розумного вирішення проблеми швидше, зекономити власні кошти і час. При цьому судді можуть включити мирову угоду чи інші положення, узгоджені в результаті медіації, до обов'язкового до виконання судового наказу.

1 липня 2015 року екологічні суди (районні та окружні) з широкою юрисдикцією у цивільних і кримінальних справах, пов'язаних із впливом на навколишнє середовище, було створено в штаті Гаваї [4]. Екологічні суди не мають спеціальної процедури чи інших особливостей порівняно з іншими судами. Основною перевагою є спеціалізація суддів, які мають відповідні знання і кваліфікацію для вирішення складних екологічних справ. У складі районних і окружних судів у штаті працюють 22 екологічних судді, які мають розклад проведення екологічних слухань. У разі відсутності екологічних справ вони можуть слухати й інші справи. За неповний рік з моменту створення до травня 2016 року до екологічних судів надійшло понад 1600 цивільних і кримінальних справ [5].

Іноді спеціалізація окремих палат чи підрозділів судів (наприклад, окремі лави адміністративних судів) має офіційний характер. Як справедливо зауважується, «...ця модель дає змогу суду управляти справами, де кількість і складність екологічних випадків коливається, дає гарантію, що робоче навантаження суду буде рівномірно розподілене серед усіх суддів. Це не передбачає звернення до окремого суду, який може бути в іншому місці, і не вимагає від позивачів знань про те, що являє собою екологічна справа. Не є обов'язковою вимогою також призначення суддів, котрі будуть спеціально навчені або навіть зацікавлені в природоохоронному законодавстві» [6, с. 21].

В окремих європейських країнах певний ступінь спеціалізації у галузі екологічного права забезпечують адміністративні суди, до компетенції яких належить більшість спорів між громадянами і державою у сфері охорони довкілля і використання природних ресурсів. Так, у Фламандському регіоні Бельгії, де існує система адміністративних судів з різною спеціалізацією, створено суди, які розглядають справи у сфері планування, містобудування та охорони довкілля [7].

У системі адміністративних судів Данії існувало два спеціалізовані апеляційні трибунали – Природоохоронна апеляційна комісія і Екологічна апеляційна комісія, які у 2011 році були об'єднані в єдину Природоохоронну і екологічну комісію (дат. Natur-og Miljøklagenævnet). Трибунал має досить специфічний статус: з одного боку, він організаційно є частиною Міністерства навколишнього середовища Данії, з іншого, діє незалежно і не підпорядковується вказівкам міністра. Він розглядає апеляції на екологічно значущі рішення адміністративних органів. Позивачами виступають переважно індивідууми та неурядові організації природоохоронного спрямування. Зацікавлені в оскарженні адміністративних рішень особи мають можливість вибору між судами загальної юрисдикції та адміністративною системою апеляції і, як правило, обирають другий варіант через його простоту і відносно невисокі судові витрати [8].

Залежно від типу справ Трибунал має дві так звані «конфігурації» або палати, що передбачають різний склад суду. Перша конфігурація включає винятково професійних суддів (голова, двоє суддів Верховного суду і сім членів палати, що призначаються парламентом) і розглядає переважно справи, що стосуються планування,

природокористування і загальних питань охорони довкілля. Друга – експертна конфігурація існує для розгляду специфічних питань, пов'язаних із забрудненням довкілля, токсичними відходами тощо. Вона включає голову (професійний суддя) і кількох експертів у відповідній сфері (зазвичай від 2 до 4). У необхідних випадках конфігурації об'єднуються в одну палату, допускається також передача справ з палати суддів до палати експертів і навпаки [9, с. 113].

Третя модель екологічного правосуддя заснована на утворенні інноваційних екологічних судів (або трибуналів) – спеціалізованих судів, що займаються лише екологічними справами. Модель поширена в країнах Азії, Океанії, Латинської Америки, однак, успішні приклади функціонування спеціалізованих екологічних судів існують і в європейських країнах (Австрія, Швеція). Зазвичай спеціалізовані екологічні суди мають певні переваги: швидкість судового процесу, ефективність, підготовленість і спеціалізація суддів, а також присутність технічних експертів, чий процесуальний статус суттєво відрізняється від звичного нам процесуального статусу експерта в судовому провадженні.

Відокремлені екологічні суди вперше з'явилися в Австралії (Земельний та екологічний суд Нового Південного Уельсу, створений на основі Закону про захист навколишнього середовища від 1979 р. [10]) і Новій Зеландії (Екологічний суд, створений у 1991 році на основі Акта з управління ресурсами [11]).

Нині в Австралії успішно функціонують дві спеціалізовані судові установи – Суд планування та захисту навколишнього середовища у Квінсленді (який визнається ЮНЕП одним з оптимальних прикладів природоохоронного суду [1]) і Земельний та екологічний суд Нового Південного Уельсу. Ці суди є частиною загальної судової системи Австралії, проте мають значну самостійність, особливу процедуру розгляду справ, автономію у тлумаченні законодавчих положень і створенні власних судових прецедентів.

Суд планування та захисту навколишнього середовища (Planning and Environment Court) розглядає питання, пов'язані із плануванням та розробкою природних ресурсів, захистом довкілля та берегів, морськими парками, природоохоронними територіями тощо. Відповідно до ст. 11 Закону Квінсленду про Суд планування та захисту навколишнього середовища 2016 року кожна особа може звернутися до Суду щодо тлумачення законодавства про планування, визначення законності використання земель, забудови та транспортної інфраструктури, оскарження дій органів влади і місцевого самоврядування [12].

Суддями Суду планування та захисту навколишнього середовища призначаються юристи, що мають спеціальні знання в галузі екологічного, земельного, містобудівного права та законодавства про планування (стосується планів, програм та проектів розвитку територій, їх зонування, справедливого розподілу природних ресурсів). Допоміжні функції виконують реєстратори. Вони, зокрема, співпрацюють з незалежними експертами, залучення яких є типовою ознакою екологічного правосуддя, пов'язаного з необхідністю оцінки відповідності екологічним стандартам, визначення наявних і потенційних впливів на довкілля, розмірів заподіяної шкоди тощо. Реєстратори також виступають як медіатори, забезпечуючи вирішення великої кількості справ без судового процесу і, що дуже важливо, без витрат для сторін.

Переважна більшість спорів у суді вирішуються або принаймні звужуються за колом спірних питань за згодою до будь-якого остаточного слухання. Суд заохочує альтернативне вирішення спорів та надає цю послугу безкоштовно. Сторонам, як правило, потрібно мати план врегулювання суперечок, який допоможе вирішити питання перед суддею. Плани зазвичай включають домовленості з управління справами та зустрічі між сторонами; зустрічі експертів-свідків (без сторін або їх представників); засідання під головуванням реєстратора.

Якщо ж шляхом медіації вирішити спір не вдалося, справа потрапляє на розгляд суддів. Процедура судочинства є доволі простою, для подачі заяви чи скарги не обов'язково мати представника-адвоката. Заявник може виступати в суді особисто, через юриста або іншого агента, що не є юристом. Своєчасне вирішення кожної справи суворо контролюється.

Суд планування та захисту навколишнього середовища регулярно слухає справи в Брісбені та інших великих центрах штату Квінсленд, включаючи Саутпорт, Маручідор, Таунсвілл та Кернс. Проте суд може проводити слухання і поза межами цих основних центрів залежно від характеру справи. Де це можливо, суд гарантує, що місцеві жителі зможуть стежити за судочинством, яке зачіпає інтереси громади. За необхідності суд проводить принаймні частину слухань у залі суду (або інших відповідних приміщеннях) поблизу спірних об'єктів (земельної ділянки, будівлі тощо) [12].

Земельний та екологічний суд Нового Південного Уельсу, створений у 1980 році, вважається першим екологічним судом у світі. Він також є частиною судової системи штату, є самостійним і незалежним у прийнятті рішень і працює переважно як суд першої інстанції. Рішення цього Суду можуть переглядатися цивільним або кримінальним апеляційними судами, а також Верховним Судом Нового Південного Уельсу.

До складу суду входить 6 суддів і 21 науково-технічний експерт-комісар. Суд має виключні і комплексні повноваження в сфері охорони довкілля, землекористування, забудови, питань планування і проектів розвитку.

Компетенція суду включає 8 категорій справ: 1) справи про охорону довкілля; 2) справи про житлову і комплексну забудову; 3) спори про захист і ліквідацію зелених насаджень; 4) земельні спори; 5) цивільні екологічні спори; 6) кримінальні екологічні справи; 7) оскарження вироків у справах про екологічні злочини, винесених місцевими судами; 8) питання пов'язані з добуванням корисних копалин (т. зв. гірниче судочинство).

Варто зауважити, що Земельний та екологічний суд володіє виключною юрисдикцією, жоден інший судовий орган не може здійснювати правосуддя у вказаних категоріях справ [11].

Як зазначає А. Чикільдіна, досліджуючи світовий досвід функціонування земельних судів, така різноманітна сфера компетенції суду дає змогу назвати його природоохоронним судовим органом, який і створювався за принципом «єдиного вікна» для правосуддя в сфері охорони довкілля, планування і вирішення земельних спорів [13].

Серед позитивних здобутків, що знаходять відображення у практиці Суду, слід відзначити наявність електронної бази даних про екологічні правопорушення, яка дає суддям миттєвий доступ до статистики, аналітики і коментарів; постійне навчання та перепідготовку суддів, комісарів і персоналу; впровадження «Multi-Door Courthouse» – системи, яка надає заявникам доступ до повного спектра послуг щодо вирішення спорів як на початковому етапі, так і впродовж усього процесу (медіація, арбітраж, попередня оцінка тощо); інноваційні підходи до надання й оцінки експертних висновків (експерти не залучаються сторонами, а є частиною Суду, й, передусім, вони підзвітні йому, а також мають дотримуватися правил етичного кодексу поведінки); спрямованість на реституційне правосуддя, в якому потерпілі і заподіювачі шкоди спільно беруть участь у процесі відновлення порушеного стану довкілля та попередження повторного заподіяння екологічної шкоди [1, с. 21].

У Новій Зеландії з метою забезпечення комплексного правового регулювання раціонального використання природних ресурсів і охорони довкілля у 1991 році було прийнято вже згаданий Акт про управління ресурсами 1991 року (Resource Management Act – RMA). RMA регулює використання сухопутного транспорту, повітря, вод,

розподіл інших природних ресурсів, різноманітні види впливу людської діяльності на навколишнє середовище. Цим же Актом визначаються і положення щодо Екологічного суду (первісно у 1991 році був створений Трибунал планування, який у 1996 році був реформований шляхом створення Екологічного суду у рамках поправок до RMA).

Практика Трибуналу планування і пізніше Екологічного суду є досить гнучкою і динамічно пристосовується до сучасних соціальних, культурних і економічних умов, постійного розвитку прецедентного права й статутних поправок. Суд складається з 9 спеціально підготовлених у сфері природоохоронного права суддів та 15 екологічних комісарів (експерти в окремих сферах науково-технічної діяльності, економіки, сільського господарства, а також фахівці з медіації).

Екологічний суд засідає в низці судових установ у різних частинах країни. Судді постійно перебувають у трьох округах (Ратуша, Окленд і Крайстчерч). За необхідності судді із цих трьох округів виїжджають на місце слухання проблемних питань щодо навколишнього середовища. Це дає змогу Суду здійснювати екологічне правосуддя та забезпечувати одноманітне застосування еколого-правових норм, захищати права і бути доступним для всіх громадян, включаючи корінне населення маорі [1, с. 23].

У відповідності із RMA Екологічний суд може приймати до розгляду відповідно заяви та скарги щодо: 1) змісту регіональних/районних планів та програм розвитку, а також суспільно важливих проектів (енергетичні проекти, лікарні, школи, в'язниці, каналізаційні роботи, полігони відходів і звалища, пожежні частини, транспортні комунікації тощо). Приватні особи можуть вимагати зміни планів і RMA спеціально уповноважує Суд підтверджувати, виправляти чи скасовувати регіональні/районні плани. Фактично, Екологічний суд є єдиним судом у Новій Зеландії, наділеним правом вносити зміни до підзаконних нормативних актів чи скасовувати їх [14]; 2) погодження питань щодо використання ресурсів; 3) припинення екологічно шкідливої діяльності, забезпечення додержання природоохоронних вимог, відновлення порушеного стану довкілля; 4) визначення правового статусу природоохоронних заходів та інструментів; 5) інші справи відповідно до енергетичного, лісового, гірничого законодавства, законодавства про біобезпеку та інших екологічних законів (зокрема, позивачі можуть звертатися до суду у різних цілях, у тому числі отримати рекомендації щодо розмежування повноважень між регіональними і територіальними органами, визначити, чи є певні дії державних структур порушенням загального обов'язку щодо запобігання, усунення або зменшення несприятливого впливу на навколишнє середовище) [15].

Водночас ненадання органами влади чи місцевого самоврядування необхідної екологічної інформації не породжує право на звернення до Екологічного суду. Такі дії, як правило, оскаржуються в наглядовому провадженні у високому суді. Однак за нагоди суд з навколишнього середовища розглядає «заяви на заяви» про те, що відомства зобов'язані інформувати громадськість про рішення щодо розподілу і використання природних ресурсів.

Практично кожен важливий елемент механізму управління охороною навколишнього середовища підлягає розгляду в Суді. Суд має право на прийняття повторного рішення на основі рішень місцевих і регіональних органів влади та уповноважений, відповідно до RMA, здійснювати цивільне і кримінальне судочинство у справах, що стосуються довкілля. У разі здійснення своєї юрисдикції Екологічний суд має статус і повноваження звичайного суду першої інстанції, але не дотримується звичайних процесуальних і доказових формальностей інших судів Нової Зеландії [14].

Таким чином, Екологічний суд завдяки здійсненню правосуддя не лише кваліфікованими юристами, а й фахо-

вими у галузі охорони довкілля експертами, має право переглядати рішення регіональних і місцевих органів влади та самоврядування. З основних інструментів екологічної політики тільки програмні документи національного рівня не підлягають ревізії Судом.

Австралійський і новозеландський зразки екологічного судочинства були взяті за основу низкою держав Азійсько-Тихоокеанського регіону (Індія, Філіппіни), інші (Індонезія, Бангладеш, Пакистан) організували системи внутрішньої спеціалізації з питань навколишнього середовища в судах загальної юрисдикції.

Показовим можна вважати функціонування екологічного правосуддя Швеції. З моменту прийняття Екологічного кодексу 1999 року [16] країна має спеціальну систему екологічних судів, які нині називаються земельними та екологічними судами. Створено п'ять місцевих земельних та екологічних судів і Земельний та екологічний апеляційний суд. Ці суди є частиною загальної судової системи.

Земельним та екологічним судам підвідомчі справи про оскарження адміністративних рішень місцевих і регіональних органів влади, цивільні справи, які стосуються земельних і природоохоронних питань, включаючи вимоги про відшкодування екологічної шкоди, питання планування і забудови, спори, пов'язані з функціонуванням об'єктів підвищеної екологічної небезпеки. Кримінальні справи не належать до юрисдикції цієї гілки судової системи.

Земельні та екологічні суди вирішують питання, що вимагають наукової і технологічної оцінки, експертизи, що виходить за рамки правової сфери. Тому, окрім юристів, суддями є екологічні експерти. За загальним правилом у вирішенні справ склад суду включає одного професійного суддю-юриста, одного спеціаліста з охорони довкілля (технічний суддя) і двох експертів-членів (рядових суддів). У разі спору між державними органами і бізнес-структурами сторони призначають рядових суддів (по одному з кожної сторони), але більшість справ розглядається лише двома суддями – професійним і технічним. Усі члени суду мають рівні голоси, але якщо вони поділились порівну, головуючий суддя має вирішальний голос.

Судові процедури є доволі складними і мають різний характер залежно від категорії справи, але загалом узгоджуються з положеннями Кодексу про судоустрій і поєднують у собі риси цивільного та адміністративного судочинства [17].

Земельний та екологічний апеляційний суд розглядає апеляційні скарги на рішення п'яти місцевих судів. Апеляційний суд складається з чотирьох юридично підготовлених суддів, один з яких може у разі необхідності бути замінений технічним суддею, що має технічну підготовку в предметній області питання апеляційної скарги.

Земельний та екологічний апеляційний суд є останньою інстанцією в тому разі, коли оскаржується первісне рішення місцевих або регіональних органів влади. Якщо земельний та екологічний суд розглядав справу по першій інстанції, то у разі якщо справа становить великий інтерес Верховний Суд Швеції приймає її до розгляду в останній інстанції. Загалом у Швеції земельні та екологічні суди користуються високим авторитетом і рівнем довіри, відзначаються відкритістю, прозорістю і демократичністю роботи.

Вважаємо, що розглянуті нами успішні приклади запровадження екологічного правосуддя, а також постійне зростання кількості екологічних судів у світі переконливо демонструють ефективність і життєздатність спеціалізованого екологічного правосуддя. У підсумку можемо констатувати, що виокремлення екологічного правосуддя та створення екологічних судів є доволі поширеною в світі, важливою та перспективною тенденцією, яку слід уважно вивчати з метою обрання оптимальної для вітчизняної практики моделі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Environmental Courts & Tribunals: A Guide for Policy Makers / United Nations Environment Programme, 2016. URL: <http://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/10001/environmental-courts-tribunals.pdf?sequence=1>
2. Whitney S. C. The Case for Creating a Special Environmental Court System *William and Mary Law Review*. 1973. № 3. Vol. 14. P. 473–522. URL: <http://scholarship.law.wm.edu/wmlr/vol14/iss3/2>
3. The Environmental Division of the Vermont Superior Court / Vermont Judiciary. URL: <https://www.vermontjudiciary.org/GTC/Environmental/default.aspx>
4. Hawaii State Judiciary Launches New Environmental Court / Hawaii State Judiciary. URL: http://www.courts.state.hi.us/news_and_reports/press_releases/2015/06/environmental_court_launches
5. Hawaii Environmental Court / Hawaii State Judiciary. URL: <http://khib.org/project/hawaii-environmental-court/>
6. Pring G, C. Pring C. Greening Justice, Creating and Improving Environmental Courts and Tribunals, The Access Initiative, 2009. URL: <https://www.eufje.org/images/DocDivers/Rapport%20Pring.pdf>
7. Delgrange X. The federated administrative jurisdictions erode the linguistic parity in the Council of State. *Pyramide*. 2017. № 29. P. 249–250.
8. Access to justice in environmental matters: Denmark / European justice. URL: https://e-justice.europa.eu/content_access_to_justice_in_environmental_matters-300-dk-maximizeMS-en.do?member=1
9. Helle Tegner Anker, Annika Nilsson. The Role of Courts in Environmental Law – Nordic Perspectives. *Journal of Court Innovation*. 2010. № 3. P. 111–120.
10. Land and Environment Court Act / Australia 1979 (NSW), Sec. 20 (2). URL: <https://legislation.nsw.gov.au/inforce/8a083713-245b-4a4a-ccec-9bcf1a21101d/1979-204.pdf>
11. Resource Management Act. Public Act. 1991 № 69. Reprint as at 18 October 2017 / New Zealand Legislation website. URL: <http://www.legislation.govt.nz/act/public/1991/0069/211.0/DLM230265.html>
12. Planning and Environment Court Act 2016 / Parliamentary Counsel of Queensland. URL: <https://www.legislation.qld.gov.au/view/pdf/2017-07-03/act-2016-026>
13. Чикильдина А.Ю. Земельные суды: зарубежный опыт. *Политика, государство и право*. 2014. № 2. URL: <http://politika.snauka.ru/2014/02/1245> (дата обращения: 28.09.2017).
14. Warnock C. Reconceptualising the Role of the New Zealand Environment Court. *Journal of Environmental Law*. 2014. Vol. 26, № 3. URL: <https://academic.oup.com/jel/article/26/3/507/408622>
15. Jurisdiction of the Environment Court / Environment Court of New Zealand. URL: <https://environmentcourt.govt.nz/about/jurisdiction/>
16. The Swedish Environmental Code (Miljöbalk 1998:808). In English. URL: <http://www.government.se/search/?query=environmental%20code>
17. Access to justice in environmental matters: Sweden / European justice. URL: https://e-justice.europa.eu/content_access_to_justice_in_environmental_matters-300-se-maximizeMS-en.do?member=1#8
18. Солнцев А.М. Музалева О.С., Шварова А.С. О создании специализированных экологических судов для обеспечения эффективной защиты экологических прав граждан. *Вестник Волгоградской академии МВД России*. 2013. № 1(24). С. 28–26.